

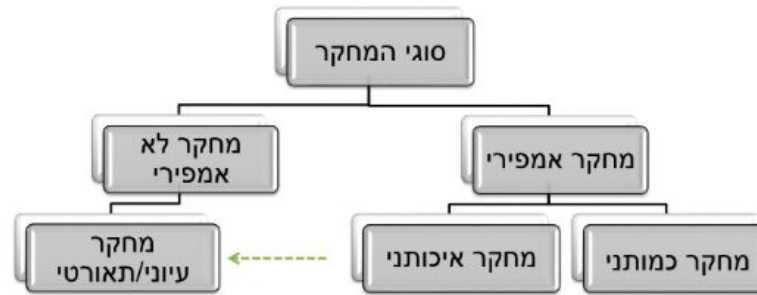
שיטות וכלי מחקר

מדינת ישראל, משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית

אגף א' לפיתוח פדגוגי
חינוך לחשיבה

1. שיטות מחקר

אלו הם סוגי המחקר/שיטות המחקר המקובלים:

מחקר אמפירי הוא מחקר המתבסס על עובדות מהשטח.

- **אמפירי כמותני:** מחקר בו ניתן לכמת את הנתונים ולבצע עליהם עיבודים סטטיסטיים (כמו במחקרים במדעים). מחקר זה מכוון להסביר תופעות, לפעמים תוך כדי חיפוש קשרים סיבתיים. העניין העיקרי הוא בתוצר ("כמה").
- **אמפירי איכותני:** פרשני ומגיב ומסייע לבטא התנסות או ידיעה אישית במרחב זמן של ההווה האנושית. הפרשנות מבוססת על הנתונים, אך שואבת מעולמו הפרטי של החוקר: ניסיונו, חכמתו, השקפת עולמו וכדומה. העניין העיקרי הוא בתהליך ("איך"). המחקר האיכותני אינו מחייב אובייקטיביות ואי-תלות. מחקר זה מתבסס על ראיונות עומק ותצפיות עומק עם מעט נבדקים. הבעייתיות בשיטה זו היא יכולת ההכללה מחקר קטן לאוכלוסייה שלמה, ולמרות זאת חוקרים טוענים כי הם יכולים למצוא באמצעות שיטה זו מאפיינים המשותפים לכלל האוכלוסייה.

מחקר לא אמפירי (עיוני/תאורטי) מתבסס על עיבוד וארגון מקורות מידע: מאמרים, ספרים, אינטרנט, ארכיונים, סרטים, עיתונים ומסמכים וכדומה. מטרתו על פי רוב לפתח תאוריות, מערכת מושגים, הגדרות של תהליכים או מודלים כדי לשפר את היכולת שלנו להסביר תופעות. אין בו איסוף נתונים ישירות מבני אדם. במחקר זה לא משתמשים בתקשורת עם אנשים או עובדות בשטח. ההתמקדות היא רק בחומר עיוני, כלומר בספרות המקצועית שבנושא. קיים בעיקר במדעי הרוח. במחקר זה החשוב הוא השיטתיות. קיימות דרכים רבות לערוך מחקר, ואופן המחקר תלוי בשאלת החקר ובאופיו. ביחידה זו נתמקד במחקר אמפירי כמותני, שהוא המחקר הרווח.

1. שיטות מחקר - המשך

מחקר איכותני	מחקר כמותני	
<ul style="list-style-type: none"> פיתוח מודעות והבנת מושגים תיאור פנים שונות של המציאות בניית תיאוריה המעוגנת במציאות באמצעות השוואות והנגדות, על סמך נתונים הנאספים במחקר 	<ul style="list-style-type: none"> בדיקת תיאוריות קיימות מציאת קשר בין משתנים הצגת עובדות אישוש או הפרכת השערות 	מטרות
מערך המחקר גמיש וכללי, מצביע על כיווני התקדמות.	מערך המחקר מובנה ומפורט, מצביע מראש על פרטי ביצוע.	מערך המחקר
משתנים תיאוריים כמו תעודות אישיות, מסמכים, פרוטוקולים, רשימות מהשדה, תצלומים, הקלטות.	משתנים כמותיים הניתנים להפעלה ולמידה.	נתונים
עיבוד המתבסס על ניתוח כל הנתונים הנאספים.	עיבוד נתונים סטטיסטיים.	עיבוד הנתונים
המדגם קטן ובלתי מייצג, עשוי להיות ייחודי.	המדגם גדול ומוגדר, בעל קבוצת ביקורת, אקראי ומייצג.	מדגם
אין הפרדה למשתנים.	המשתנים מבודדים וניתנים לפיקוח.	המשתנים
שיטת מחקר פתוחה וכוללנית.	טכניקות של ניסוי – כמו תצפית מובנית למעקב אחר השפעת המניפולציות הניסוייות.	שיטות המחקר
ניתוח מסמכים ותיעוד, החוקר עצמו.	ניסויים, מחקרים, סקרים, שאלונים, ראיונות מובנים.	כלי המחקר
שאלת המחקר מתפתחת ונחשפת תוך כדי התבוננות במציאות הנצפית. דוגמה לשאלה: מה לומדים ילדים תוך כדי משחק	שאלת המחקר מנוסחת מראש, נובעת מהשערות שנוסחו בספרות המחקרית והתיאורטית. דוגמה לשאלה: מה הקשר בין סוג ההוראה לבין הישגי הילדים בסוף כיתה א'	שאלת המחקר

2. כלי מחקר

כלי המחקר	תיאור הכלי
תצפית	התצפית היא אמצעי לתאר את ההתנהגות, כלומר, כל מה שאומרים ומבצעים, ההתנהגות החיצונית מבטאת תפקוד בכל התחומים, ואילו את ה"עולם הפנימי" ניתן רק לבאר מתוכה. ישנם סוגים שונים של תצפיות. סוג התצפית נקבע על פי מיקומו והתפקיד אותו לוקח הצופה / החוקר.
שאלון	סדרת שאלות שתוכנן, ניסוחן ותוכניתן סדר הצגתן קבוע במדויק מראש. מקומה של שאלה בשאלון, או עצם הצגתה, עשוי להיות תלוי בתשובה לשאלה אחרת.
ראיון עומק	ראיון עומק הוא כלי מתודולוגי במסגרתו מראיינים אדם באמצעות סדרה של שאלות. מתוך הטקסט הארוך של השאלות והתשובות מחלצים יחידות אינפורמציה (תמות), המתגבשות לכדי רעיונות ותובנות בנוגע לשדה המחקר. בחלק המרכזי של ראיון העומק עומד הרצון להבין את החוויה של אנשים אחרים ואת המשמעות שהם מייחסים לחוויה הזו. ישנם שלושה סוגי ראיונות עומק מקובלים: מובנה, חצי מובנה ופתוח.
ניסוי	שיטת מחקר מדעית לבדיקת השערה בדבר קשר סיבה ומסובב בין הגורמים הנחקרים, על ידי השוואה בין שני מצבים. במצב אחד המדען מחולל שינוי משמעותי ויזום במערכת הנחקרת, או במודל למערכת כזו ובמצב השני המדען אינו מחולל שינוי כזה. העובדה שהשינוי המשמעותי במערכת נעשה ביזמת המדען מאפשרת לדעת מה הם קשרי הסיבה והמסובב במערכת הנחקרת.
קבוצת מיקוד	קבוצת מיקוד מכנסת אנשים אחדים, לצורך דיון קבוצתי מונחה. משך הדיון הקבוצתי כשעתיים ובאמצעותו מלבנים נושא אחד או יותר. קבוצת המיקוד היא כלי יעיל כיוון שהוא מסייע למשתתף הבודד 'לגלות' את דפוסי ההתנהגות שלו עצמו. הדיון הפתוח מאפשר למשתתף 'להציף' על התנהגויות אחרות, באמצעות דיווח של 'אחרים'. קבוצת המיקוד יעילה בנוסף בזיהוי עמדות ותפיסות אך יתרונה הגדול והבולט נעוץ ביכולת להציף ממדים רגשיים בהתייחסות לנושא הנחקר. קבוצת המיקוד איננה כלי דיווחי, אלא כלי שמאפשר 'לחלץ' מהנחקרים רגשות, התלבטויות, תסכולים וכיוצא בזה. שימוש נוסף בקבוצות מיקוד נעשה כדי לרדת לעומקם של פרטים.
ניתוח תוכן	דרך שיטתית לניתוח טקסט תוך "דחיסתו" בעזרת חוקים ברורים וידועים מראש למספר מוגבל של קטגוריות מובחנות. טקסט במובנו הרחב הוא סיפור וסיפור יכול להיות כתוב ומתואר במלים, בתמונות או בתנועות. אנו יכולים לקבל טקסטים כתובים ממקורות שונים כמו ראיונות, תיאור תצפיות, עבודות, אתרי אינטרנט וכד'. אנו יכולים לצפות גם בסרטי וידאו, לראות תמונות, תרשימים ועוד. חשוב לציין כי למרות שניתוח הטקסט נעשה בדרך מובחנת ושיטתית, יש לקחת בחשבון כי זהו תהליך סובייקטיבי במהותו, תהליך בו בונה החוקר את פרשנותו לטקסט אשר לפניו. ניתוח תוכן משמש לצרכי הפקה של הרעיונות המרכזיים של הטקסט, לאבחון מגמות וכיוונים ויכול להיות בסיס להעלאת השערות ביחס לנתונים המופיעים בטקסט.

3. לקריאה נוספת

- [מערכי מחקר](#)
- [ניסוי](#)
- [שאלון](#)
- [קבוצת מיקוד](#)
- [ראיון עומק](#)
- [ניתוח תוכן](#)
- [כלי תיווך למורה להנחיית תהליך החקר](#)
- [שיטות מחקר א](#)
- [יסודות המחקר הכמותי](#)

4. הרצאה מאת ד"ר אמירה רום

לפניכם דוגמה לשאלת חקר וכלי המחקר שנבחר כדי לחקור את השאלה:

שאלת החקר

האם יש קשר בין ותק בארץ לגיבוש הזהות הישראלית של בני נוער עולים ביחס לזהויות אחרות שלהם?

ההשערה

יש קשר בין גיבוש הזהות הישראלית ביחס לזהויות האחרות של בני נוער עולים, ככל שבן הנוער נמצא יותר שנים בארץ כך הזהות הישראלית שלו גוברת על הזהות הקודמת (בלי התייחסות לארץ המוצא).

המשתנים

הבלתי תלוי: ותק בארץ.
התלוי: גיבוש הזהות הישראלית ביחס לזהויות אחרות.

כלי המחקר

שאלון סגור.

נימוק הבחירה בכלי

בחרנו בשאלון משום שחשבנו שזו הדרך הטובה ביותר לבדוק תחושות, מחשבות ורגשות של אנשים, במקרה שלנו – בני נוער עולים. הנחקר עונה בעצמו ולא צריך לחוש חוסר נוחות במענה על השאלון. השאלון אנונימי ולכן הסיכוי שיתקבלו תוצאות אמיתיות גדול. כמו כן, ניתן להעביר את השאלון למספר נחקרים רב בו זמנית וזה חוסך זמן. גם עיבוד הנתונים לאחר מכן קל יחסית בשאלון. תכננו שאלון של כ-20 שאלות שיעזרו לנו להבין ולשקף את תחושותיו של הנשאל ביחס לעלייתו לארץ, שביעות רצונו מתהליך הקליטה שלו וגיבוש זהותו הישראלית.

שאלת החקר

האם יש קשר בין ותק בארץ לגיבוש הזהות הישראלית של בני נוער עולים ביחס לזהויות אחרות שלהם?

ההשערה

יש קשר בין גיבוש הזהות הישראלית ביחס לזהויות האחרות של בני נוער עולים, ככל שבן הנוער נמצא יותר שנים בארץ כך הזהות הישראלית שלו גוברת על הזהות הקודמת (בלי התייחסות לארץ המוצא).

המשתנים

הבלתי תלוי: ותק בארץ.
התלוי: גיבוש הזהות הישראלית ביחס לזהויות אחרות.

כלי המחקר

שאלון סגור.

נימוק הבחירה בכלי

בחרנו בשאלון משום שחשבנו שזו הדרך הטובה ביותר לבדוק תחושות, מחשבות ורגשות של אנשים, במקרה שלנו – בני נוער עולים. הנחקר עונה בעצמו ולא צריך לחוש חוסר נוחות במענה על השאלון. השאלון אנונימי ולכן הסיכוי שיתקבלו תוצאות אמיתיות גדול. כמו כן, ניתן להעביר את השאלון למספר נחקרים רב בו זמנית וזה חוסך זמן. גם עיבוד הנתונים לאחר מכן קל יחסית בשאלון. תכננו שאלון של כ-20 שאלות שיעזרו לנו להבין ולשקף את תחושותיו של הנשאל ביחס לעלייתו לארץ, שביעות רצונו מתהליך הקליטה שלו וגיבוש זהותו הישראלית.

שאלות לדיון:

- באיזו שיטת מחקר נעשה שימוש במחקר זה?
- מהי החשיבות בהצגת השיקולים לבחירת כלי המחקר?
- האם השיקולים שהוצגו כאן, מצדיקים את הבחירה בכלי המחקר? האם היה ניתן להשתמש בכלי מחקר אחר כדי לחקור את השאלה הנ"ל?